

Cezary Rzęchowski
Kraków

O strukturze ontycznej historyczności: uwag kilka

Stosując metodę transcendentalną, pragnę przedstawić w niniejszej pracy zarys struktury ontycznej historyczności, na którą składają się zarówno relacje transcendentalne, jak i relacje konsekwentne.

Struktura ontyczna jest ogółem relacji, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi bytami oraz ich elementami. Człowiek stanowi historyczność w swoim bycie, w swoim istnieniu i w swojej myśli. Istota historyczności polega na realizacji siebie jako podmiotu w sytuacji dramatu życia. Podmiot ludzki jest najważniejszym motywem historyczności (*esse historicum*). Realizacja historyczności dokonuje się poprzez stawanie, trwanie, działanie i sprawianie.¹

Badania ontologiczne historyczności umożliwiają odkrycie apriorycznych praw, którym podlega historyczność jako coś, co faktycznie istnieje. W badaniu ontologicznym pytamy o to, czy historyczność w jakimkolwiek sensie we właściwy sobie sposób faktycznie istnieje i jakiego rodzaju sposób istnienia historyczności wyznaczony przez jego istotę jest dopuszczalny.

W badaniu struktury ontycznej historyczności możemy wykorzystać metodę transcendentalną, która bada strukturę ontyczną historyczności. Pole jej zastosowania wyznacza każdy istniejący byt. Historyczność jest czymś istniejącym. Transcendentalność metody polega zatem na badaniu tego wszystkiego, co istnieje — analogicznie jak analizuje się pojęcia transcendentalne.

Metoda transcendentalna umożliwia także badanie struktury ontycznej historyczności i zarazem ustanawia aprioryczne warunki istnienia samej historyczności.

Nazwa metoda transcendentalna pochodzi od Kanta. W pismach filozofa z Królewca określenie to nie występuje bezpośrednio. Dopiero szkoła mar-

---

¹ Cz. S. Bartnik, *Osoba i historia*, Lublin 2001, s. 42.

burska wprowadza termin metoda transcendentálna na określenie metody, która umoŹliwia poznanie transcendentálne w rozumieniu kantowskim², czyli „Wszelkie poznanie, które zajmuje się w ogóle nie tyle przedmiotami, ile naszym sposobem poznawania przedmiotów, o ile sposób ten ma być a priori moŹliwy.”³

Metoda jest zbiorem czynności, które świadomie podejmujemy dla osiągnięcia określonego celu. W ujęciu fenomenologów (Husserl, Ingarden, Rahner) metoda transcendentálna jest utoŹsamiana z doświadczeniem transcendentálnym, na które składają się celowo podejmowane czynności. Doświadczenie jako metoda jest czymś, co się podmiotowi przytrafia.

Historyczność jest przedmiotem doświadczenia transcendentálnego. Jak przedstawia się podmiotowi historyczność, kiedy podmiot ma nastawienie przedmiotowe i kiedy stopniowo pogłębia swą subiektywność?

Kiedy doświadczamy historyczności, to stwierdzamy, że jawi się ona w pewnym horyzoncie ontycznym. Określenie roli historyczności w poznaniu, jak i uznanie, że jest ona niezbędnym warunkiem doświadczenia przeszłości urzeczywistnia się poprzez tematyzację, interpretację i refleksję.

Tematykacja i interpretacja historyczności jako doświadczenia przeszłości wymaga narracji. Samo doświadczenie przeszłości jest jednak bogatsze od pojęć czy sądów, którymi posługuje się narracja. Można temu zaradzić poprzez wprowadzenie do narracji właściwej metafory. Metafora bowiem przemawia do odbiorcy głębiej niż język dyskursu. Taką metaforą jest metafora horyzontu historyczności. Metafora horyzontu historyczności mówi o nieosiągalnym kresie, który pojawia się w naszym doświadczeniu m.in. przeszłości. Samo zaś transcendentálne doświadczenie historyczności jest linią naszego życia, która łączy się z przeszłością.

Istota historyczności jest przedmiotem doświadczenia transcendentálnego na etapie doświadczenia ejdetycznego. Klasycznie ujmując, historyczność jest sposobem istnienia człowieka w czasie (*genus proximus*) jako istoty społecznej (*differentia specifica*). Istota pojęcia historyczności sprowadza się do przedstawienia zespołu charakterystycznych cech, które ukazują się w doświadczeniu przeszłości. Takimi widocznymi cechami historyczności są realność, momentowość i zmienność. Istota historyczności stanowi także aprioryczny warunek istnienia samej przeszłości jako mojego doświadczenia.

Przedmiotem historyczności jako doświadczenia transcendentálnego jest doświadczenie ontologiczne istnienia przeszłości i przedmiotów prze-

² K. Wolsza, *Rola doświadczenia transcendentálnego w poznaniu filozoficznym*, Opole 1999, s. 127.

³ I. Kant, *Krytyka czystego rozumu*, przeł. R. Ingarden, PWN, Warszawa 1986, t. 1, s. 86.

szłości. W refleksji nad tym doświadczeniem pytamy o to, jak istnieje to, co było, że jest. Bycie przeszłości i bycie przedmiotów przeszłości stanowi konieczny warunek *a priori* istnienia ontologii historyczności w ogóle, zaś ontologii czasu przeszłego w szczególności.⁴

Na strukturę ontyczną historyczności składają się relacje transcendentalne i relacje konsekwentne. Relacje transcendentalne określają historyczność jako całość stawania się i trwania człowieka w jego indywidualnym i społecznym bycie. Są to relacje: momentowości i całościowości, konkretności i ogólności, jednorazowości i powtarzalności oraz immanencji i transcendencji.

Relacje transcendentalne są relacjami istotowymi i istotociowymi.⁵ Historyczność ludzkiego bytu określa stosunek, jaki zachodzi pomiędzy tym, co indywidualne a tym, co ogólne. Warunkiem indywidualności ludzkiego bytu historycznego jest jego doświadczenie przeszłości jako trwania w obecności. Jednostkowość pozwala na poznanie historyczności jako mojego i jako ludzkiego doświadczenia przeszłości. W relacjach transcendentalnych takich, jak: konkretność — jednorazowość — immanencja, historyczność człowieka sprowadza się do tożsamości — jedyności i do właściwego aktu istnienia.

Relacje konsekwentne są relacjami uniwersalnymi. Historyczność staje się w akcie historii świadomością podmiotu określonego czasu i wyznaczonego miejsca. Na relacje konsekwentne składają się takie elementy, jak: świadomość i doświadczenie, czas i przestrzeń, zdarzenie i wydarzenie oraz przedmiotowość i podmiotowość.

Człowiek jako podmiot doświadcza przeszłości. Doświadczenie przeszłości jest aktem, który zmierza do rozumienia sensu tego, co się wydarzyło. Każde doświadczenie przeszłości jest doświadczeniem, w którym ludzka świadomość staje się świadomością historyczną określonego momentu historycznego. Rozumienie tego, co się wydarzyło jest nakładaniem się na siebie horyzontów teraźniejszości i przeszłości. Wyrazem tego nałożenia jest język, tradycja i zastana wiedza.

Zdarzenie jest tym, co sprawia, że historyczność jako doświadczenie przeszłości istnieje realnie.⁶ Jest ono wkroczeniem w byt. Istota każdego zdarzenia sprowadza się do tego, że nie jest ono trwałe. Zdarzenia dokonują się i przestają istnieć. Zdarzenia bytowo są niesamodzielne. Wchodzą w doświadczenie przeszłości i niezwłocznie przemijają. Świat realny w którym hi-

⁴ K. Wolsza, *op. cit.*, s. 138.

⁵ A.B. *Stępień Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne: przyczynek do zagadnienia stosunku między teorią bytu (przedmiotu) a logiką*, TN KUL, Lublin 2005, s. 243.

⁶ W. Kmieciowski, *Istnienie idealne i intencjonalne w ujęciu Romana Ingardena*, Warszawa 2006, s. 24.

storyczność jest doświadczeniem przeszłości, składa się nie tylko ze zdarzeń, które następują po sobie, ale także z przedmiotów trwających w czasie, jak i procesów. Świat historii jako świat realny trwa dłużej niż jednorazowe zdarzenie które jako minione jest związane z nim jedynie przez swoje skutki.

Przedmioty historyczne, czyli przedmioty istniejące w czasie, istnieją dłużej niż zdarzenia. Warunkiem koniecznym istnienia procesu historycznego jest istnienie przedmiotów historycznych trwających w czasie. Przedmioty historyczne to rzeczy, które były uczestnikami i świadkami wydarzeń historycznych, czyli wydarzeń znaczących.

Zdarzenia i przedmioty powołują do istnienia proces historyczny. Proces historyczny czyni to, co przeszłe tym, co niegdyś było teraźniejsze. Właśnie dopiero zaktualizowanie, urzeczywistnienie, w pewien całkiem szczególny sposób czyni je tym, że staje się przeszłe. Przemijanie jako sposób istnienia polega nie tylko na tym, że w miejsce tego, co właśnie było teraźniejsze, co innego staje się teraźniejsze i aktualne, lecz przede wszystkim na tym, że dokonuje się ciągłe przemienianie się aktualności tego, co teraźniejsze w owo zagadkowe nie-bycie-już-więcej-teraźniejszym przy równoczesnym utrzymywaniu się w jakiś sposób w bycie przeszłości jako coś przeszłego.⁷

Historyczność jest sposobem istnienia człowieka w czasie jako istoty społecznej. Będąc czymś faktycznie istniejącym posiada określoną strukturę ontyczną, na którą składają się relacje istotowe i uniwersalne. Warunkiem apriorycznym istnienia przeszłości jest historyczność w swojej istocie, którą określają takie, cechy jak: realność, momentowość i zmienność. Warunkiem apriorycznym istnienia bytu historycznego jest doświadczenie przeszłości jako trwania w obecności. Tym, co czyni, że świat historii w swej historyczności jest realny, są procesy, na które składają się jednorazowe zdarzenia następujące po sobie, jak i przedmioty historyczne, które były uczestnikami wydarzeń historycznych, czyli wydarzeń znaczących.

Człowiek stanowi historyczność w swoim bycie, w swoim istnieniu i w swojej myśli. Bez historyczności świat ludzkiej historii pozostanie bezprzedmiotowy.

---

⁷ R. Ingarden, *Spór o istnienie świata*, t. 1, PWN, Warszawa 1987, s. 197.

About an Ontic Historicity Structure: Some Remarks

by Cezary Rzęchowski

Abstract

In this work an author wants to present an ontic historicity, which contains transcendental relations as well as consecutive relations using transcendental method.

An ontic structure is the whole relations which that occur between individual existence and their elements. Transcendental relations determine historicity as a whole become and to last process of men in his individual and social existence. Consecutive relations are universal relations. Historicity is becoming in act of history a consciousness of subject specific time and designate place.

Transcendental method is examining an ontic structure of historicity. Field of apply it is determine every existence. Historicity it is something which exist. Transcendental method to consist in examines everything which exists, by analogy how to analyze transcendental terms.

Keywords: ontic structure, historicity, transcendental relations, consecutive relations, transcendental method.